

Legenda o vještici Mare i kulturna baština Svetvinčenta

Ban, Monica

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:902745>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONICA BAN NIKOLIĆ

LEGENDA O VJEŠTICI MARE I KULTURNA BAŠTINA SVETVINČENTA

Završni rad

Pula, rujan, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONICA BAN NIKOLIĆ

LEGENDA O VJEŠTICI MARE I KULTURNA BAŠTINA SVETVINČENTA

Završni rad

JMBAG:0303044997, redovan student

Studijski smjer: Stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan, 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA **o korištenju autorskog djela**

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. USMENA KNJIŽEVNOST	2
2.1. Usmenoknjiževna komunikacija.....	4
2.2. Baština, zavičaj i dijete	5
2.3. Legenda i predškolsko dijete	8
2.4. Predaja	14
2.5. Razlika između legende i predaje	16
3. TKO JE VJEŠTICA MARE RADOLOVICH I LEGENDA O NJOJ.....	18
3.1. „Kuća vještice Mare“ i njezina uloga u očuvanju lokalne baštine	21
4. KULTURNA BAŠTINA SVETVINČENTA	24
4.1. Srednjovjekovni festival	24
4.2. Tematski park Sanc. Michael.....	26
4.3. Kaštel Morosini-Grimani	27
4.4. Crkva sv. Vincenta.....	28
5. ZAKLJUČAK	30
6. LITERATURA.....	31
POPIS SLIKA	33
PRILOZI	34
SAŽETAK.....	36
SUMMARY	37

1. UVOD

U ovom radu pisat ću o usmenoj književnosti koja predstavlja jedan od najstarijih oblika prenošenja znanja, priča i kulturnih vrijednosti s generacije na generaciju. Kroz bogatu tradiciju usmenoknjiževne komunikacije zajednice diljem svijeta, uključujući i našu, očuvale su vlastiti identitet, vjerovanja i običaje. U današnjem svijetu važnost očuvanja tih tradicija postaje sve značajnija, osobito u kontekstu očuvanja kulturne baštine i prenošenja istih vrijednosti na buduće generacije. Usmena književnost kroz legende, predaje i priče ne samo da obogaćuje maštu već ima ključnu ulogu u razvoju jezičnih vještina i razumijevanju vlastitog kulturnog nasljeđa. Prvi dio rada posvećen je razmatranju usmenoknjiževne komunikacije i njezinoj ulozi u očuvanju kulturne baštine, s posebnim naglaskom na baštinu i zavičaj. Usmena književnost omogućuje povezivanje s lokalnim identitetom kroz priče o zavičaju i legendama, poput one o vještici Mare Radolovich koja je važan dio lokalnog folklor. U posebnom poglavlju istražuje se veza između legende i uloge usmene predaje te način na koji predaje i legende doprinose razvoju dječje mašte i kreativnosti. Razmatraju se i temeljne razlike između legende i predaje, što daje dublji uvid u složenost i raznolikost tog oblika književnosti. Drugi dio rada posvećen je legendi o vještici Mare Radolovich i njezinom značaju u lokalnoj predaji Svetvinčenta. Legenda o vještici Mare jedna je od najpoznatijih u Istri, a njezina važnost nadilazi mističnost priče. Mare Radolovich posredstvom povijesti i usmene predaje postala je simbol kulturnog naslijeđa Svetvinčenta, a njezina kuća ključna je za očuvanje lokalnih tradicija. U nastavku rada razmatrat će se bogata kulturna baština Svetvinčenta, uključujući znamenitosti poput Srednjovjekovnog festivala, tematskog parka Sanc. Michael, kaštela Morosini-Grimani i crkve sv. Vincenta. Te povijesne lokacije i kulturne manifestacije ne samo da pridonose turističkoj ponudi već igraju važnu ulogu u očuvanju povijesnih i kulturnih vrijednosti ovog kraja. Na kraju, cilj ovog rada jest analizom legende o vještici Mare Radolovich i kulturnih znamenitosti Svetvinčenta prikazati važnost usmene književnosti i lokalne baštine u očuvanju kulturnog identiteta i prenošenju tih vrijednosti na buduće generacije.

2. USMENA KNJIŽEVNOST

Usmena književnost, kao jedan od najstarijih oblika umjetničkog izražavanja kroz književnost, duboko je ukorijenjena u povijesti čovječanstva. Njezino stvaranje proizašlo je iz zajedničkog prepričavanja priča na trgovima, okupljanjima i društvenim događanjima. Ta jedinstvena forma književnosti nije se bilježila pisanim putem, već su je izvorni pripovjedači prenosili usmenom predajom, često svojim potomcima. Tako se tradicija usmenog pripovijedanja razvijala kroz prenošenje priča s koljena na koljeno. Jurdana i Slavujac (2016: 9) ističu da „usmena književnost predstavlja oblik govorne komunikacije prilagođen određenim potrebama unutar povezane zajednice“. Ona se širila među ljudima na okupljanjima, ulicama i raznim događanjima, dok su pripovjedači pažljivo slušali priče i prenosili ih svojoj djeci. Taj oblik prijenosa znanja često je ostavljao i pisane tragove. „Tipologija takvih oblika usmene književnosti uključuje: mitove, bajke, legende, basne, anegdote, viceve i priče iz svakodnevnog života“ (Botica, 2013: 385). Usmena književnost imala je velik utjecaj na renesansnu i baroknu književnost, pri čemu su pisci često crpili inspiraciju iz usmenih priča ili inkorporirali njihove elemente u svoja djela. Tijekom 18. stoljeća rastao je interes za sustavno prikupljanje, zapisivanje i proučavanje usmenih priča. Krajem tog stoljeća s pojmom homerologije za usmenu književnost uvodi se i naziv anonimna književnost. Godine 1846. William Thomas predložio je termin folklor kako bi se označilo narodno znanje. Roman Jakobson i Petra Bogatirjeva, u svom radu „Folklor kao specifičan oblik stvaralaštva“, razlikuju usmenu od pisane književnosti definirajući folklornu komponentu. Danas pojam neofolkloristike povezuje izvedbene elemente i umjetnička djela (Dragić, 2008). U Hrvatskoj početkom 20. stoljeća, pod utjecajem Hrvatske seljačke stranke, usmena književnost nazivala se seljačkom književnošću. Dok su neki povjesničari koristili naziv pučka književnost, važno je naglasiti razliku između pučke i usmene književnosti. Uobičajeni nazivi uključivali su i tradicionalnu književnost, termin koji se u Njemačkoj i danas koristi, dok se u Engleskoj naziva folklornom književnošću. U Hrvatskoj je pojam narodne književnosti bio u službenoj upotrebi sve do devedesetih godina 20. stoljeća.

Usmena književnost predstavlja važan predmet istraživanja u književnim studijima. Ta opsežna forma obuhvaća bajke, priče, legende, zagonetke, poslovice te epsku i lirsku poeziju. Tijekom stoljeća, mnogi su tekstovi zapisani na temelju usmene

predaje, čineći je važnim nematerijalnim elementom očuvanja kulturnog identiteta naroda. „Ako se ne sačuva, ne zapiše ili ne koristi, postoji opasnost od njezinog zaborava“ (Botica, 1995: 9). „Kako bi se prenijelo bogatstvo usmene književnosti na mlađe generacije, važno je razvijati njihove kvalitativne receptivne sposobnosti za književnu riječ pa tako i zavičajnu. Rad na sebi tijekom cjeloživotnog učenja ključan je u procesu približavanja djece ovim zavičajnim i tradicionalnim temama“ (Jurdana, 2015: 141). Očuvanje baštine i lokalnog jezika ima ključnu ulogu u formiranju kulturnog identiteta i zajednice. Djeca od rane dobi razvijaju ljubav prema knjigama, a ono što čuju i što im se prepričava ostavlja dubok i trajan utisak. Djetinjstvo je presudno razdoblje u kojem se, između ostalog, kroz usmene forme uči o životu, vrijednostima i ponašanju u raznim situacijama. „Svako dijete ima osnovnu potrebu komuniciranja verbalnim i neverbalnim putem, tijelom, odnosno cjelokupnom motorikom, glazbenim, likovnim, scenskim sredstvima te primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti. Ova raznolikost izraza omogućava im bolje razumijevanje svijeta oko sebe i razvijanje širokog spektra vještina“ (Jurdana, 2015: 129). Utjecaj usmenih priča na razvoj svijesti kod djece značajan je. Kroz prepoznavanje moralnih pouka, emocionalnih nijansi i različitih perspektiva djeca razvijaju empatiju i postaju bolje pripremljena za izazove. Stoga je važno očuvati lokalne priče jer one igraju ključnu ulogu u prenošenju vrijednosti, tradicija i identiteta zajednice. Pričanje i pripovijedanje imaju presudan utjecaj na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece, osobito u predškolskoj dobi. U tom razdoblju pažljivo odabrane priče prilagođene djeci imaju veliku važnost jer ona u toj dobi snažno vjeruju u stvarnost likova iz bajki, legendi i mitova. Roditelji često brinu da bi djeca mogla previše uroniti u maštanje, no književni teoretičari naglašavaju da djeca vrlo dobro razlikuju svijet mašte od stvarnog života. „Dijete razlikuje svijet bajke od stvarnog svijeta u tom smislu što zna da ono što je prikazano u bajci nije tu, pored nas, da možda čak nigdje i nema tih vila, vještica i životinja koje govore“ (Jurdana i Slavujac, 2016: 10). Umjesto da guše maštu, roditelji i odgajatelji trebaju poticati djetetovu kreativnost jer ona igra ključnu ulogu u razvoju kreativnosti i empatije prema likovima u pričama. Prilagođene priče pomažu u razvijanju jezičnih vještina, emocionalne inteligencije i samopouzdanja kod djece. Zato je važno prepoznati snagu priča u oblikovanju djetetovog pogleda na svijet i osigurati im kvalitetno iskustvo u tom procesu. Važno je naglasiti da usmena književnost, baš kao i dječja književnost, ima istu vrijednost kao i ostali oblici književnosti namijenjeni odraslima. „Tvorevine te književnosti

stvarali nadareni pojedinci i to u ime zajednice, odnosno istovjetnog zajedničkog mišljenja o nekim temama iz života. Takve su tvorevine trajale u usmenoj izvedbi prema potrebama pojedinaca ili zajednice“ (Botica, 1995: 9). Ta djela odražavaju specifičnu kulturnu baštinu i zajednički identitet, a usmeno izvođenje doprinosi očuvanju tih književnih tradicija. Usmena i dječja književnost tako doprinose književnoj baštini na jedinstven način, nudeći vrijedne perspektive i iskustva važna za širu zajednicu.

2.1. Usmenoknjiževna komunikacija

Usmenoknjiževna komunikacija, koja leži u središtu književnosti, predstavlja fascinantan prostor u kojem se riječi oživljavaju kroz aktivnu interakciju i dijalog. Njezini duboki korijeni nalaze se u ritualima dijeljenja priča, pjesama i narodnih predaja, čime postaje izrazito živopisna i autentična forma izražavanja. Ta dimenzija razvija svoj identitet kroz isprepletanje glasova i pripovijedanja, stvarajući snažnu povezanost među autorima, njihovim djelima i publikom koja sudjeluje u procesu prenošenja priča s generacije na generaciju.

Ta dinamika usmene književnosti svjedoči o bogatstvu tradicije, gdje svaka riječ postaje živa nit koja povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. Botica (2013: 22) ističe da je „jezik temelj književnosti“ i da se ona očituje isključivo putem jezika. Govor ima iznimnu važnost za pojedince koji oblikuju književne sadržaje, postajući osnovno sredstvo za izražavanje ideja, osjećaja i životnih iskustava. Usmena književnost, duboko ukorijenjena u zajednicama i njihovim običajima, nerazdvojno je povezana s jezikom, a njezina izražajnost proizašla je iz spontanog govora i dijaloga.

Važnost usmene komunikacije širi se i na druge znanosti, poput filozofije i sociologije, povezujući tu formu izražavanja s dubljim aspektima ljudskog društva. Razmatranje usmenog govora, kako naglašava Botica (2013: 22), uključuje čovjekov govor kao središnji element, a njegova analiza postavlja temelje za interdisciplinarno proučavanje izvan književnosti.

Botica (2013) također naglašava ključnu ulogu priče u oblikovanju zajedničkog shvaćanja među ljudima. Kroz djelo autor uspostavlja okvir za komunikaciju, dok govor služi kao sredstvo prenošenja priče od autora do slušatelja. Ta dinamika

objašnjava kako usmeno komuniciranje funkcionira i kako nastaje veza među autorom, njegovim djelom i primateljem, čime se stvara čvrsta povezanost između stvaratelja i publike. Trojna struktura autor – djelo – primatelj postaje ključna za razumijevanje usmenog književnog nasljeđa, gdje se priče prenose generacijama, oblikujući kulturne, društvene i emocionalne veze koje nadilaze samu književnost. Ta dinamika potiče razmatranje važnosti pripovijedanja u oblikovanju kolektivnih identiteta i kulturne baštine.

Teškoće s kojima se suočavaju istraživači usmene književnosti, kako navodi Botica (2013: 51), povezane su s jezičnim oblikovanjem tekstova i promjenama koje prolaze tijekom vremena. Ta dinamika proizlazi iz prirode usmene književnosti, gdje svaka nova interpretacija priče donosi promjene u izrazu i značenju. Živa komunikacija igra ključnu ulogu u tim promjenama, omogućujući inovacije i prilagodbe koje odražavaju suvremene kontekste.

Na kraju usmena književnost ne samo da odražava duh vremena i kulturne vrijednosti već predstavlja i vezu između generacija, prenoseći svoju bogatu tradiciju kroz priče, pjesme i narodne predaje. Njezina sposobnost da se prilagođava, reinterpreтира i evoluirá kroz vrijeme čini je dragocjenim prozorom u dubinu ljudskog izraza i zajedničkog nasljeđa. Istražujući usmenu književnost, otvaramo vrata razumijevanju raznolikosti i kulturnih temelja te osvještavamo važnost očuvanja tog dragocjenog blaga za buduće generacije.

2.2. Baština, zavičaj i dijete

Jurdana (2015) ističe da svaki pojedinac dolazi na svijet na određenom mjestu koje postaje njegov zavičaj. U tom prostoru, uz biološko porijeklo, utisnute su neizbrisive niti sjećanja i iskustava. U zavičaju oblikuje se identitet, upoznaje se ljude s kojima se dijeli djetinjstvo i stvaraju nezaboravne uspomene koje postaju temelj životne priče. Zavičaj se može doživjeti kao knjiga, gdje svaki kutak nosi priču koja oblikuje sudbinu pojedinca.

U suvremenom društvu obitelji sve više prolaze kroz proces iseljavanja, što dovodi do raznolikih životnih iskustava. Iz toga proizlazi da zavičaj nije isključivo definiran mjestom rođenja već obuhvaća svako područje u koje se pojedinac integrira, usvaja

običaje i razvija osobni identitet. Na temelju dinamičnosti života pojedinac može doživjeti više mjesta koja postaju dijelom njegovog putovanja, a takvim osobama se kaže da nose više zavičaja (Jurđana, 2015). Ta šira perspektiva naglašava da je zavičaj povezan s emocionalnim i kulturnim vezama, odražavajući bogatstvo raznolikosti iskustava koja utječu na formiranje identiteta pojedinca tijekom života.

Kulturna baština prožima živote pojedinaca unutar zajednice. Ona nije samo skup umjetničkih djela poznatih autora, već uključuje i neprimijećene stvaratelje čija su ostvarenja dragocjeni dijelovi nacionalnog naslijeđa. Baština obuhvaća ne samo književna, likovna i glazbena djela već i arhitekturu, običaje i legende koje su tkale nit života u tom podneblju. Kulturna baština čini naselja i gradove povijesnim spomenicima, čuvarima autentičnih vrijednosti koje oblikuju identitet zajednice, stvarajući živi mozaik vrijednosti koji daju smisao životu i čuvaju duboko ukorijenjene tradicije.

Usvajanje kulturne baštine implicira duboko emotivno povezivanje, a ta povezanost proizlazi iz poštovanja prema vlastitoj kulturnoj baštini. Raznoliki elementi materijalne i nematerijalne kulturne baštine simboliziraju ključne aspekte identiteta, uključujući Dubrovnik, pašku i lepoglavsku čipku, bećarac, klapsko pjevanje, znanstvenike i inovatore (Cifrić, 2014).

Materijalna kulturna baština obuhvaća pokretna i nepokretna kulturna dobra. Nepokretna kulturna baština uključuje građevinske spomenike, arheološke lokalitete, kako one na kopnu tako i podvodne i kulturne krajolike. Pokretna kulturna baština obuhvaća raznolike zbirke predmeta smještene u muzejima, galerijama, knjižnicama, crkvenim inventarima, arhivima, zapisima, dokumentima, pismima, rukopisima, arheološkim nalazima, filmovima, etnografskim predmetima, starim knjigama, novcem, vrijednosnim papirima, kazališnim rekvizitima, kostimima i drugim sličnim artefaktima (Ministarstvo kulture, 2017).

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99), nepokretna kulturna dobra obuhvaćaju razne entitete poput gradova, sela, naselja ili njihovih dijelova, građevina ili njihovih dijelova, povijesnih elemenata naselja, arheoloških nalazišta i zona te mjesta s etnološkim i toponimskim sadržajima (Ministarstvo kulture, 2017).

U procesu odgoja djece duboko promišljanje o kulturnoj baštini i njezinom povezivanju s pojmom zavičaja igra iznimno važnu ulogu u oblikovanju rastućih umova. Prema Jurdani (2015), prvi koraci djece u svijet književnosti često su obilježeni susretima s dijalektalnim tekstovima, posebice onima koji oživljavaju lokalni zavičaj. Autorica naglašava da zavičajnost nije samo prisutna u jezičnim odlikama već je duboko povezana s emocionalnim doživljajima djeteta.

Zavičajnost predstavlja vrata kroz koja djeca ulaze u čarobni svijet književnosti, a prvi koraci oblikovani zavičajnim idiomom postavljaju čvrste temelje za razvoj jezičnih sposobnosti i stvaranje emocionalne povezanosti s okruženjem. Prema Jurdani (2015), zavičajni dijalekt postaje staza kojom djeca ulaze u bogatstvo riječi i izraza, potičući njihovu kreativnost i sposobnost izražavanja. To iskustvo često izaziva snažne emotivne odgovore jer su ti prvi koraci prožeti bliskošću s vlastitim zavičajem. „Te zavičajne odrednice oblikuju i djetetov život, učvršćujući njegov osjećaj identiteta“ (Jurdana i Slavujac, 2016: 7).

Emocionalna osjetljivost prema zavičaju ima ključnu ulogu u formiranju ljubavi prema književnosti. Kroz početne susrete s jezikom zavičaja djeca ne samo da razvijaju jezične vještine već grade snažan emocionalni most među sobom, kulturom i književnim svijetom. Taj proces omogućuje djeci da istražuju bogatstvo tradicije koja ih okružuje, a također pomaže u razvoju poštovanja prema kulturnoj baštini i dubljem razumijevanju vlastite zajednice.

Pri prenošenju usmene književnosti mlađoj djeci, ključno je posvetiti pažnju kvaliteti pričanja jer ona značajno utječe na djetetove imaginativne, intelektualne, literarne i jezične vještine. Kada se, primjerice, prenosi legenda, to obogaćuje djetetovu maštu i potiče razvoj različitih sposobnosti. Jurdana i Slavujac (2016: 9) navode kako upoznavanje i oživljavanje baštinskih vrijednosti treba provoditi osmišljenim i kreativnim metodičkim pristupima, poštujući temeljna načela: aktivno sudjelovanje djece, izravan dodir s baštinskim sadržajima, načelo doživljaja, ostvarivanje pozitivne komunikacije sa sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, uvažavanje interdisciplinarnosti i realizacija partnerstva među djecom, odgojiteljima, roditeljima i ostalim sudionicima. Kroz te temeljne smjernice nastoji se stvoriti poticajno okruženje koje oživljava kulturne i tradicijske vrijednosti, potičući aktivno sudjelovanje djece u procesu otkrivanja i razumijevanja baštine.

U kontekstu zavičaja važno je naglasiti da baština oblikuje ne samo individualni identitet djeteta već pruža dublje razumijevanje mjesta iz kojeg potječe. Kroz izravan dodir s baštinskim pričama djeca mogu izgraditi emocionalnu povezanost s vlastitim zavičajem, što ima ključnu ulogu u oblikovanju osjećaja pripadnosti i ljubavi prema kulturnom nasljeđu. Taj pristup ne samo da potiče dječju maštu već gradi most među prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, stvarajući snažan temelj za daljnje istraživanje i razumijevanje vlastitog identiteta kroz baštinu.

2.3. Legenda i predškolsko dijete

Uvođenje djece u svijet legendi ključno je za njihov razvoj, a osobito je važno razumjeti kako legende oblikuju njihovo iskustvo u predškolskoj dobi. Kroz dječju književnost legende postaju dragocjen izvor za oblikovanje djetetovog razumijevanja svijeta. Crnković (1986: 5-6) ističe da je dječja književnost specifičan segment književnosti koji obuhvaća djela prilagođena dječjoj dobi, bilo da su nastala s namjerom da budu namijenjena djeci ili da su prvotno stvorena bez takve namjere. Tijekom vremena ta djela prolaze kroz transformacije, gubeći mnoge svoje prvotne osobine koje su ih vezivale uz određeno povijesno razdoblje, čime postaju prikladnija za širi spektar djece.

Legende i njihovo značenje evoluiraju kroz stoljeća, prilagođavajući se različitim društvenim i kulturnim promjenama. Kako navodi Botica (2013:447), legende često dotiču duboku starinu i transformiraju se prema potrebama, posebno kada tematiziraju univerzalne ljudske sadržaje. Ta forma narodne književnosti često obuhvaća zanimljive i povijesne događaje iz života ljudi, bez obzira na njihov društveni status. Neovisno o tome jesu li protagonisti legende iz visokog društvenog staleža ili obični junaci, priče ističu neobjašnjivo, čudesno i fantastično.

Legende, duboko ukorijenjene u prošlost, često koriste elemente proročanstava i zakletvi, dodajući dimenziju tajanstvenosti i mističnosti. One sadrže povijesne događaje i likove obogaćene detaljima, što ih čini iznimno važnima za razumijevanje kulturne baštine. Osim toga legendu treba promatrati i kao oblik koji se poklapa s mitom. Ta drevna predaja, koja seže duboko u narodnu književnost, prenosi živopisne priče o seobama, ratnim pohodima, iznimnim vladarima, mudrim državicima, neustrašivim pomorcima, očaravajućim ljepoticama, junačkim borcima i

drugim fascinantnim likovima. Njihova povijest često seže do najranijih korijena ljudskog stvaralaštva, kada su priče služile kao most između stvarnosti i mašte. Botica (2013: 446) smatra da se legenda, poput pisane predaje, pojavljuje u pisanoj frakturi još od srednjeg vijeka.

Svaki neobičan ili teško shvatljiv životni događaj može se lako preobraziti u priču ispunjenu nevjerojatnim sadržajem, koja s vremenom postaje legenda. Kada se oslobađa strogih definicija i predaje slobodnom pripovijedanju, otvara se prostor za nevjerovatne razmjere. Stoga ne iznenađuje što u svijetu legendi susrećemo likove poput đavla, vampira, vračara, mitskih bića, anđela, vila i drugih fantastičnih stvorenja, koja dodatno obogaćuju bogatstvo izmišljenih svjetova i kulturnih narativa.

U srednjem je vijeku legenda doživjela svoje zlatno doba, kada se raznolikost priča, bogatstvo detalja i različiti kulturni utjecaji značajno povećavaju. Ta era obiluje vitezovima, dvorcima, čarobnjacima i epskim bitkama, koji postaju neizostavni dijelovi legendi. I danas, unatoč vremenskom odmaku, legende ostaju snažan motiv književnog stvaralaštva, inspirirajući autore diljem svijeta. Jurdana i Slavujac (2016: 10) naglašavaju da, s obzirom na to da je riječ o usmenoknjiževnom žanru, koji se temelji na pripovijedanju, legenda je bliska djetetu kao primatelju književne poruke. Tako, legenda, kao priča koja se prenosi usmenom predajom, stvara vezu između prošlosti i sadašnjosti, prenoseći bogatstvo kulture i tradicije. Ta snažna veza s usmenom predajom omogućava djeci doživljavanje čarolije pričanja na način koji potiče njihovu ljubav prema književnosti i unaprjeđuje jezično razumijevanje.

Kao što je naglašeno, svaka osoba rođena je u određenom mjestu i sredini koja predstavlja njezin zavičaj (Jurdana, 2015). Iznimno je važno djeci prenijeti dubok osjećaj povezanosti i ljubavi prema vlastitom zavičaju. Aktivno sudjelovanje u stvaranju i dijeljenju legendi aktivira sve njihove psihofizičke funkcije i motoričke sposobnosti, stvarajući snažnu emocionalnu vezu s okolinom u kojoj odrastaju. U tom kontekstu, legende se ističu kao vrijedan alat jer omogućuju djeci da zakorače u neobičan svijet mašte.

Legende pružaju djeci priliku da urone u fantastične priče u kojima se likovi suočavaju s nevjerojatnim izazovima, pobjeđuju zle sile ili otkrivaju tajne prošlih vremena. Kroz takve priče djeca ne samo da uživaju u zanimljivim pustolovinama

već se poistovjećuju s junacima, nastojeći oponašati njihove hrabre postupke. Ta emocionalna povezanost čini učenje i razvoj djece izuzetno pozitivnim i motivirajućim iskustvom.

Primjena legendi u odgojno-obrazovnom radu, posebice u aktivnostima s djecom, donosi mnoge prednosti. Takav pristup potiče razvoj mašte i imaginacije na pozitivan način, gradeći bogat unutarnji svijet koji postaje izvor kreativnosti. Legende također nose pouke i moralne vrijednosti koje djeca intuitivno usvajaju, pomažući im razumjeti razliku između dobra i zla.

Osnovna je ideja da mašta ima ključnu ulogu u poticanju kreativnosti kod djece, a povezanost legendi, bajki i priča dodatno to naglašava. Taj spoj omogućava djeci duboko proživljavanje različitih situacija i likova, čime se aktivno oblikuje njihova osobnost. U tom kontekstu legende postaju bitan čimbenik u oblikovanju dječje moralne svijesti i poticanju razmišljanja o životnim vrijednostima. Uvažavajući važnost tog procesa, junaci postaju prijatelji s kojima se djeca emocionalno povezuju. Suočavanjem s izazovima likova iz legendi mališani ne samo da uživaju u priči već razvijaju svoju maštu. Likovi iz legendi postaju uzori koji potiču hrabrost, poštenje i druge vrline koje grade karakter. U suštini, kroz priče o legendama stvaraju se mostovi između djetinjstva i odraslosti, pružajući djeci dragocjena oruđa za razumijevanje svijeta, oblikovanje karaktera i postavljanje temelja za buduće životne izbore.

Jurdana i Slavujac (2016: 13) navode kako se unutar tog narativa prožimaju narodna vjerovanja poput onih u vile, čiji utjecaji duboko dotiču ljudske živote. Na temelju toga razvijaju se legende koje, kao pričalački žanr, postaju snažno povezane s narativnim bogatstvom, čineći ih neodvojivim dijelom usmenog kulturnog nasljeđa. Botica (2013: 446) smatra da se legenda, u svojoj biti, ističe kao poseban narativni oblik koji se razlikuje od tipičnih predajnih struktura. Često priznaje religijske motive ili nosi u sebi složene asocijacije kako pojedinačne tako i kolektivne. Taj žanr, prema Botici (2013), izuzetno je bogat fantastičnim elementima koji često nadilaze granice stvarnosti, uvodeći čitatelje ili slušatelje u svijet nadnaravnih pojava i čuda. U takvom kontekstu legenda ne samo da pruža zabavu i doživljenost već potiče na dublje razumijevanje vlastite kulture i povijesti, uvodeći nas u carstvo mašte gdje stvarnost i fantastika

koegzistiraju. Važno je naglasiti da predaje nisu samo jednodimenzionalne priče, već često spajaju odlike predajnog, legendarnog i priče.

Legende mogu imati poseban značaj u razvoju predškolskog djeteta jer su bogate pričama, likovima i simbolima koji potiču maštu i emocionalno povezivanje. Evo nekoliko ključnih aspekata kako legende utječu na predškolski uzrast:

Razvoj jezika i komunikacije: Kroz slušanje legendi, djeca uče nove riječi, fraze i načine izražavanja, što doprinosi razvoju njihovih jezičnih vještina.

Emocionalna povezanost: Legende često sadrže emocionalne teme poput hrabrosti, prijateljstva, ljubavi i gubitka. Kroz identificiranje s likovima, djeca mogu razviti empatiju i razumijevanje svojih vlastitih osjećaja.

Kreativnost i mašta: Priče o mitskim bićima i fantastičnim događajima potiču djecu na kreativno razmišljanje. Mogu zamisliti različite scenarije i likove, što potiče njihovu maštu. (Vygotsky, 1978)

Kulturno nasljeđe: Upoznavanje s legendama omogućuje djeci da saznaju više o vlastitoj kulturi i tradiciji. Ove priče često reflektiraju vrijednosti, običaje i vjerovanja zajednice.

Moralne lekcije: Mnoge legende sadrže moralne poruke koje pomažu djeci da razumiju razliku između dobra i zla, te razvijaju svoj osjećaj za pravdu.

Poticanje kritičkog razmišljanja: Razgovor o legendama može potaknuti djecu na razmišljanje i postavljanje pitanja. Na primjer, mogu razmišljati o tome zašto su neki likovi postupili na određeni način ili kako bi se priča mogla završiti drugačije. (Tannen, 1989)

U radu s predškolskom djecom važno je koristiti interaktivan pristup, poput pričanja priča, igranja uloga ili stvaranja ilustracija koje će djecu dodatno angažirati i potaknuti njihovu aktivnu participaciju. Tako legende postaju sredstvo za učenje i izvor zabave i inspiracije.

Kako pričati legendu?

Pričanje legende može biti uzbudljivo iskustvo, posebno za djecu. Evo nekoliko načina kako bi prepričavanje bilo zanimljivije:

Poznavanje priče

Prvo dobro proučiti legendu. Razumjeti likove, zaplet i moralne pouke kako bismo mogli prenijeti priču autentično i s entuzijazmom.

Kreiranje atmosfere

Postaviti scenu: koristiti mirnu prostoriju, prigušeno svjetlo ili čak rekvizite koji odgovaraju priči.

Možemo dodati zvučne efekte ili glazbu koja odgovara temi legende.

Upotreba tijela i glasa

Koristiti različite tonove glasa za različite likove. Na primjer, koristiti duboki glas za snažnog junaka ili tihi, uplašeni ton za zlu čarobnicu.

Gestikulirati i mijenjati izraze lica kako bi dočarali emocije likova.

Interakcija s publikom

Postavljati pitanja tijekom pričanja kako bi djeca bila angažirana. Na primjer, „Što mislite, hoće li junak uspjeti?“

Pozvati ih da sudjeluju u priči. Mogu oponašati zvukove ili ponavljati fraze.

Vizualizacija

Koristiti ilustracije, slike ili čak lutke koje mogu pomoći djeci da bolje shvate priču.

Moguće je i oslikati priču kroz crteže ili kazališne igre nakon pričanja.

Završavanje s moralnom poukom

Na kraju priče, razgovarati o porukama i lekcijama koje priča nosi. Pitati djecu kako se one odnose na njihov život.

Poticanje mašte

Poticati djecu da razmišljaju o vlastitim verzijama legende ili da kreiraju svoje priče inspirirane onim što su čuli. (Vygotsky, 1978)

Ti pristupi učinit će pričanje legende zanimljivijim i pomoći djeci povezati se s pričom i razviti vlastite jezične i kreativne vještine.

Zašto su legende važne?

Legende su važne iz više razloga:

Kultura i identitet

Legende često odražavaju vrijednosti, običaje i vjerovanja zajednice. Pomažu u oblikovanju kulturnog identiteta i povezanosti s tradicijom.

Prijenos znanja

Kroz legende se prenose povijesni događaji, moralne pouke i životne lekcije. One služe kao način prenošenja znanja s generacije na generaciju.

Razvoj mašte i kreativnosti

Legende potiču maštu i kreativno razmišljanje. Mnoge su priče prepune fantastike, što djeci pomaže u razvoju sposobnosti kreativnog izražavanja.

Emocionalna povezanost

Priče o junacima, ljubavi, borbama i pobjedama omogućuju ljudima da se emocionalno povežu s likovima i situacijama, potičući empatiju.

Oblikovanje vrijednosti

Legende često uključuju moralne dileme i odluke, što djeci pomaže u razvoju etičkih vrijednosti i razumijevanju pojma dobra i zla.

Povezivanje zajednice

Pričanje legendi može stvoriti osjećaj zajedništva. Kada ljudi dijele iste priče, jača se povezanost među članovima zajednice.

Inspiracija

Legende često sadrže junake koji prevladavaju prepreke. To može inspirirati ljude da se suoče s vlastitim izazovima i težnjama.

Legende stoga igraju ključnu ulogu u oblikovanju identiteta, kulturnih vrijednosti i emocionalnih veza unutar društva. (Zipes, 1999)

2.4. Predaja

U bogatom tkivu usmenih predaja svaka riječ nosi težinu povijesti, stvarajući nevidljive veze između sadašnjosti i korijena kulturne baštine. Predaja, kao izvanredna forma usmene književnosti, ističe se svojom jedinstvenošću u odnosu na mitove i bajke. I dalje narodna predaja aktivno oblikuje kulturni pejzaž, čuvajući svoje korijene. Određena skupina ljudi snažno vjeruje u autentičnost predaje, stavljajući je iznad mitova i bajki jer donosi priče utemeljene na stvarnim događajima, dok su mitovi i bajke plod mašte.

Botica (2013: 435) naglašava kako „predaja ima značajnu ulogu u očuvanju lokalnih identiteta, čuvajući materijalne specifičnosti, povijesne okolnosti, vjerovanja te tipične mentalitete i nazore. Ovaj oblik usmene književnosti djeluje kao čuvar kulturne baštine, prenoseći autentičnost i lokalni duh kroz generacije“.

Predaje čuvaju i prenose ono što je istinito i jedinstveno, njegujući posebne priče koje se pažljivo prepričavaju i djeluju kao ključni čuvari kolektivnog pamćenja. Kako ističe Botica (2013: 439), „povijesne predaje imaju iznimnu važnost jer su utemeljene na povjerljivim podacima i brojnim recipijentima koji u njih vjeruju, čineći ih iznimno funkcionalnima. Njihova sposobnost očuvanja povijesnih činjenica doprinosi bogatstvu kulturne baštine“.

Bošković-Stulli (1997: 6) ističe potrebu za preciznim određivanjem granica podvrsta predaja, istražujući njihovo međusobno ispreplitanje i utjecaje. Autorica naglašava da

su žanrovi usmene književnosti jedinstveni zbog specifičnih okolnosti izvedbe, usmenosti i funkcija izvan okvira pisane književnosti.

Prema riječima Bošković-Stulli (1997: 349), folklor, uključujući priče, čvrsto je povezan s lokalnom sredinom, spolnim i generacijskim skupinama, zanimanjima i obiteljima, a ne nužno sa širom nacijom. Ona također naglašava kako „hrvatske priče, prožete srednjoeuropskim, mediteranskim, panonskim i balkanskim tradicijama, crpe svoj profil iz ovog šarolikog konteksta, no, unatoč tome, precizno određivanje hrvatskih priča kroz njihovo podrijetlo ili karakteristike bilo bi neuspješno“.

Laurin Honko (2010: 349) ističe kako je proučavanje usmenih priča ključni aspekt folkloristike, koji se ujedinjuje s drugim žanrovima. Fokusirajući se na usmene predaje, važno je detaljno definirati granice različitih podvrsta, istražiti njihovu međusobnu povezanost i interakciju. Bošković-Stulli (1997: 22) zaključuje da je „ova analiza od suštinske važnosti jer se žanrovi usmene književnosti značajno razlikuju od pisane književnosti zbog specifičnih okolnosti izvedbe i vanjskih funkcija“.

Botica (2013: 434) naglašava kako „predaja crpi svoju snagu iz mitskih elemenata, često zamagljenih i tajanstvenih sila iz dalekog svijeta“. Predaja obiluje raznovrsnim likovima, bilo mitološkim, povijesnim ili kvazi povijesnim, otkrivajući tajne društava i okolina.

Predaje se ponekad temelje na pripovjedanjima o određenim osobama ili događajima, poznate kao etimologizirane predaje, u kojima se često traži dublje značenje ili objašnjenje. Botica (2013: 440) smatra da je „vjerovanje u ove predaje često povezano s raznolikim oblicima praznovjernosti, koje se prenose kao kolektivno uvjerenje, mišljenje ili osjećanje“.

U konačnici, etimologizirane predaje otvaraju prozor u prošlost, omogućujući istraživanje izvora raznolikih pojava i imena. Njihova važnost ne leži samo u očuvanju kulturnog nasljeđa već i u sposobnosti prijenosa vjerovanja kroz generacije, postajući izraz kontinuiteta i evolucije kolektivne svijesti.

Povijesne predaje služe očuvanju sjećanja na prošle događaje, ostavljajući dubok trag na narod, kulturu, tradiciju i običaje. One se prenose kao kronike, ali nikada kao potpuno točne kronologije događaja.

Za razliku od bajki, narodne predaje najbolje funkcioniraju u specifičnim sredinama i čuvaju lokalni biljeg. Kako navodi Botica (2013: 436), „predaja konzervira sve ono što je određena sredina stvorila, jamčeći generacijsko vjerovanje“.

Povijesne predaje pažljivo se čuvaju, pričajući o značajnim povijesnim osobama i događajima, a često su potkrijepljene stvarnim dokumentima i dokazima o zbivanju, djelujući upravo zbog broja recipijenata koji u njih vjeruju (Botica, 2013: 439).

2.5. Razlika između legende i predaje

Istraživanjem sam došla do nekoliko ključnih razlika između legende i predaje:

- Legenda se često temelji na povijesnim osobama ili događajima, ali ih obogaćuje fantazijom i nadnaravnim elementima, objašnjavajući prirodne fenomene ili pružajući moralne lekcije.
- Predaja se, s druge strane više fokusira na lokalne običaje, vjerovanja i svakodnevni život zajednice, čuvajući specifične informacije o njezinoj povijesti i tradiciji.
- Legenda ima didaktičku ulogu, služeći kao sredstvo za prenošenje vrijednosti i moralnih pouka.
- Predaja djeluje kao čuvar identiteta i kulture zajednice, prenoseći lokalno znanje i običaje generacijama.
- Legenda obično posjeduje strukturiraniji narativ, s dramatičnim elementima, dok se može prilagođavati prema pripovjedaču.
- Predaja je često manje formalizirana i može biti spontanija, naglašavajući osobna iskustva i tumačenja.
- Legenda može nadilaziti lokalne okvire i postati dio šireg kulturnog naslijeđa.
- Predaja je specifična za određenu zajednicu ili regiju, čuvajući njezin identitet i tradiciju.

T razlike ukazuju na to kako legende i predaje igraju različite uloge u očuvanju i prenošenju kulturnog naslijeđa.

U drugom dijelu završnog rada svi podaci prikupljeni su na terenu. Izvori s terena jesu djelatnici Turističke zajednice Svetvinčenta, mrežne stranice Općine Svetvinčenat, lokalno stanovništvo i gospođa Nevija Otočan.

3. TKO JE VJEŠTICA MARE RADOLOVICH I LEGENDA O NJOJ

Na temelju istraživanja usmenih predaja, povijesnih zapisa i razgovora s lokalnim stanovništvom, u ovom radu posebno se analizira fascinantna priča o vještici Mare Radolovich, koja je u 17. stoljeću postala središnja figura legendi Svetvinčenta. Mare Radolovich, kako se vjeruje, doselila je iz Zadra tijekom velikih migracija uzrokovanih ratom i kugom koje su poharale veći dio Istre. Mare je u lokalnoj zajednici bila poznata po svojim vještinama liječenja biljem, a kroz stoljeća, njezina je priča preživjela kao legenda koja je oblikovala povijest i kolektivnu svijest toga kraja.

Prema pričama koje su se prenosile generacijama, Mare je postala predmet optužbi za vještičarenje 1632. godine. Bila je optužena da koristi mračne sile i da se bavi čarobnjaštvom. Zajednica ju je počela gledati kao opasnu osobu nakon smrti jednog djeteta, za koju su vjerovali da je odgovorna. Predaja tvrdi da se Mare pretvarala da liječi bolesno dijete, ali umjesto toga oduzela mu je život isisavši krv iz srca, koristeći se, kako su tada govorili, „đavoljim umijećem“. Optužili su je da jede živa bića i da surađuje s nečistim silama, što ju je u očima ljudi učinilo simbolom zla i opasnosti.

Povjesničari tvrde da je Mare bila optužena ne samo zbog čarobnjaštva nego i zbog nekoliko drugih nesreća i tragedija koje su pogodile zajednicu. Jedna od ključnih optužbi bila je smrt jednog muškarca za koju su seljaci vjerovali da je Mare bila odgovorna svojim magijskim moćima. Optužbe za vještičarenje bile su česte u to doba, osobito u vrijeme kada je strah od nepoznatog, bolesti i smrti bio raširen. Mare je, poput mnogih žena optuženih za vještičarenje, uhvaćena i podvrgnuta mučenju kako bi priznala svoje zločine. Mučenje je bilo okrutno, ali u to vrijeme smatrano je legitimnim sredstvom za dobivanje priznanja.

Nakon što je, pod prisilom, priznala optužbe, Mare Radolovich je osuđena na smrt spaljivanjem na lomači u dvorištu kaštela Morosini-Grimani. Mare je spaljena 1632. godine, a njezina smrt ostavila je dubok trag u povijesti Svetvinčenta. Suđenje i smaknuće Mare Radolovich smatra se jednim od posljednjih suđenja za vještičarenje u Istri, a Svetvinčenat je postao poznat po toj mračnoj epizodi svoje prošlosti.

Međutim, zanimljivo je da priča o Mare nije završila njezinom smrću. Kroz stoljeća, različite verzije te legende preživjele su među lokalnim stanovništvom. Neki vjeruju

da je Mare bila nevinna, žrtva tadašnjih predrasuda i straha od nepoznatog. Postojala su vjerovanja da su njezine vještine liječenja biljem bile pogrešno protumačene kao čarobnjaštvo, te da je strah od njezinih sposobnosti bio povezan s neznanjem i praznovjerjem. Drugi, pak, vjeruju da su njezine moći bile stvarne i da je doista bila u dosluhu s mračnim silama.

Posebno je zanimljiva priča koja je prikupljena istraživanjem uz ovaj rad. Radi se o usmenom kazivanju mještanke Nevije Otočan. Gospođa Nevija Otočan inače utjelovljuje Mare na srednjovjekovnom festivalu u Svetvinčentu. Ona tvrdi da Mare zapravo nije umrla na lomači, već da ju je spasila dvorska luda, osoba kojoj je Mare ranije pomogla svojim ljekovitim biljem. Prema toj verziji, Mare je pobjegla prije spaljivanja i sakrila se negdje u okolici Svetvinčenta, gdje navodno i danas živi, skrivena od očiju javnosti. Ta teorija oživljava se svake godine na festivalu, kada se prikazuje simbolički trenutak Marina spašavanja i bijega od smrti.

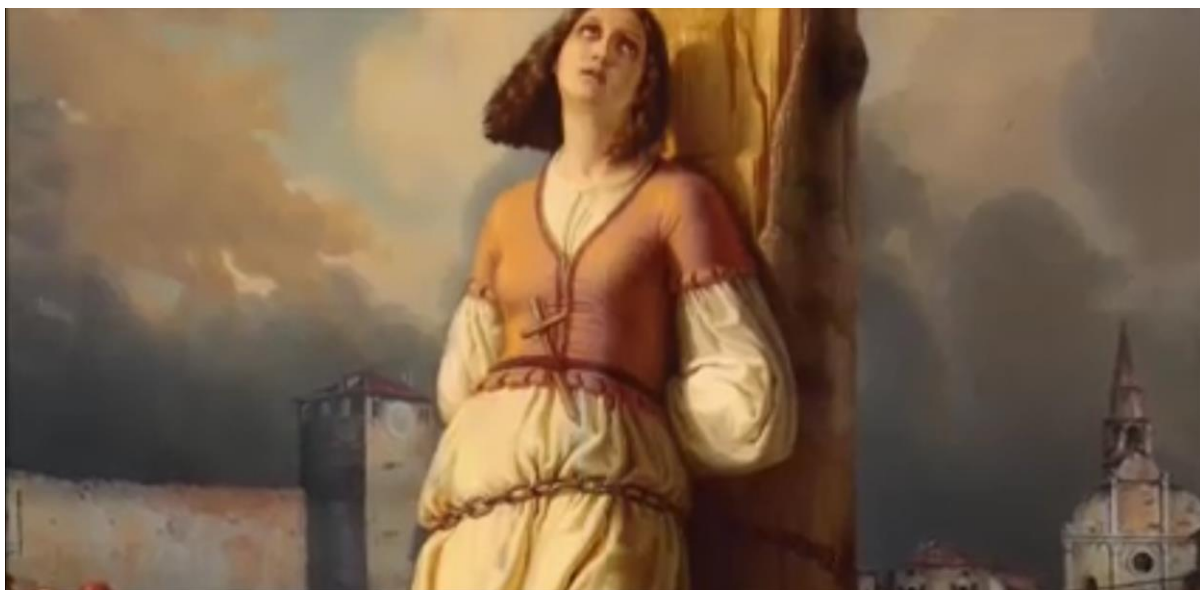
Ta slojevita priča otkriva koliko su tadašnja vjerovanja u nadnaravno bila duboko ukorijenjena u svakodnevnom životu te kako su praznovjerja često korištena kao način objašnjenja nepoznatog i strašnog. Svetvinčenat danas, kroz razne kulturne manifestacije, oživljava legendu o vještici Mare Radolovich, zadržavajući sjećanje na nju živim i prenoseći tu fascinantnu priču na nove generacije.

Slika 1. Sugrađani osuđuju vješticu Maru

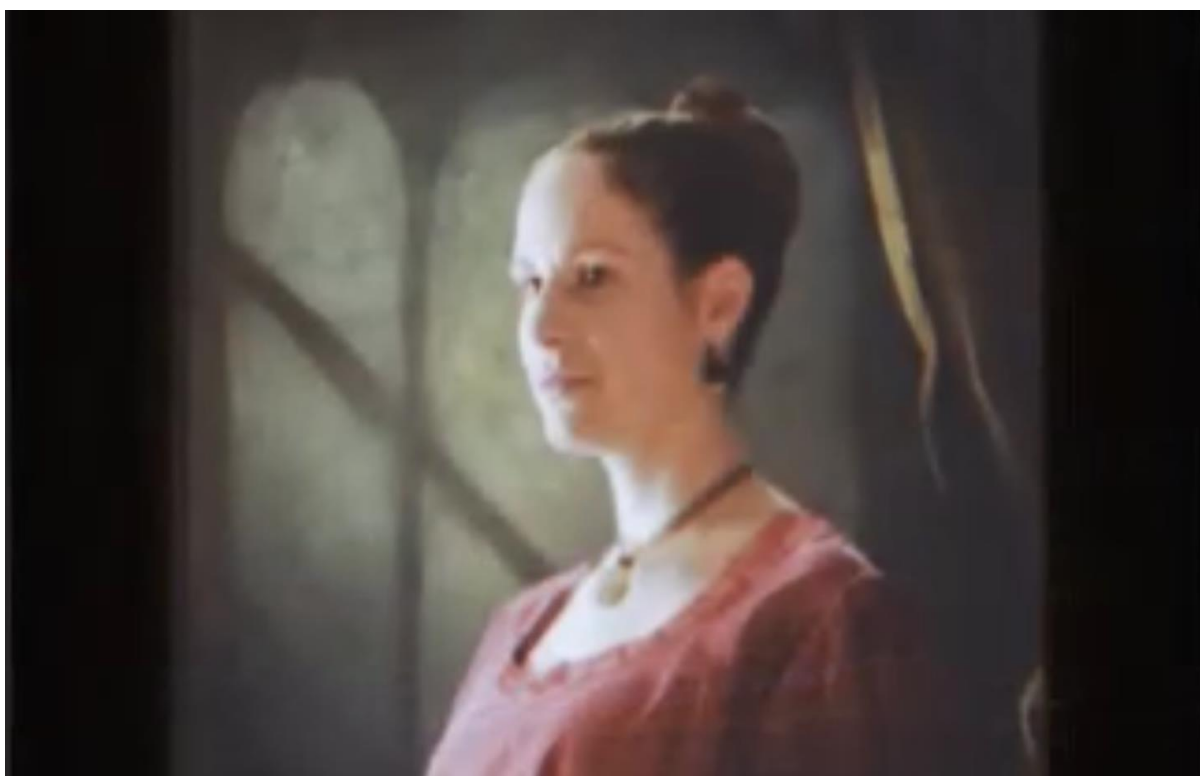
Izvor: Natalija Ladavac, TZ Općina Svetvinčenat, <https://we.tl/t-fXrNhduVHV> (preuzeto 19. 7. 2024.)

Slika 2. Vještica Mare na lomači

Izvor: Natalija Ladavac, TZ Općina Svetvinčenat, <https://we.tl/t-fXrNhduVHV> (preuzeto 19. 7. 2024.)

Slika 3. Portret Mare Radolovich (Vještica Mare)

Izvor: Natalija Ladavac, TZ Općina Svetvinčenat, <https://we.tl/t-fXrNhduVHV> (preuzeto 19. 7. 2024.)

3.1. „Kuća vještice Mare“ i njezina uloga u očuvanju lokalne baštine

Centar za posjetitelje „Kuća vještice Mare“ otvoren je u prosincu 2017. godine i posvećen je raznolikoj materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini Svetvinčenta, interpretiranoj suvremenim tehnologijama: *3D-mappingom*, virtualnom i proširenom stvarnošću. Priču o tome tko je bila i zašto je proglašena vješticom, pripovijeda Marin duh (*3D-mapping*), koji posjetitelja vraća u daleku prošlost i pruža mu glavnu ulogu u bici za obranu kaštela Morosini-Grimani – virtualnim streličarstvom i virtualnim mačevanjem.

Ideja multimedije pojavila se pri valorizaciji starog prostora Matičnog ureda – današnjeg centra za posjetitelje „Kuća vještice Mare“. Pri razvoju sadržaja za centar za posjetitelje razmišljalo se kako približiti lokalne legende posjetiteljima, uzimajući u obzir veličinu prostora (dvije manje prostorije) i atraktivnost postava.

„Kuća vještice Mare“ bila je pilot-projekt prije kaštela, kako bi se ispitao interes posjetitelja za takvu vrstu atrakcija. Budući da se taj projekt pokazao uspješnim, krenulo se razvijati multimedijalan sadržaj za kaštel. Ciljana publika sadržaja bila je upravo obitelji s djecom jer se Svetvinčenat krenuo razvijati u smjeru obiteljske destinacije.

Prostor omogućava posjetiteljima doživljavanje atmosfere tog doba kroz različite multimedijalne sadržaje, povijesne prikaze i predavanja. Centar za posjetitelje „Kuća vještice Mare“ nije samo rekonstrukcija legende već mjesto koje čuva sjećanje na jedno od posljednjih suđenja za vještice u Istri, pružajući uvid u način na koji su tadašnja društva reagirala na strah od nepoznatog i praznovjerja.

Uloga „Kuće vještice Mare“ u očuvanju lokalne baštine višestruka je. Prvo, ona osigurava kontinuitet priče o Mari Radolovich, legendi koja je obilježila povijest Svetvinčenta. Kroz tu turističku atrakciju, mještani i posjetitelji dobivaju priliku upoznati lokalnu povijest i razumjeti širi kontekst suđenja za vještice u Europi i Istri. Drugo, Kuća doprinosi očuvanju tradicije pripovijedanja, omogućujući da usmena predaja, koja je prenesena s generacije na generaciju, ostane živa. Kroz različite programe i događaje, kao što su srednjovjekovni festivali, radionice i predstave, ta legenda postaje važan dio turističke ponude i kulturnog identiteta Svetvinčenta.

Slika 4. Virtualni prikaz vještice Mare

Izvor: [House of Mare the Witch \(tumpic-prenc.hr\)](http://tumpic-prenc.hr) (preuzeto 19. 7. 2024.)

Slika 5. Fotografija centra za posjetitelje „Kuća Vještice Mare“

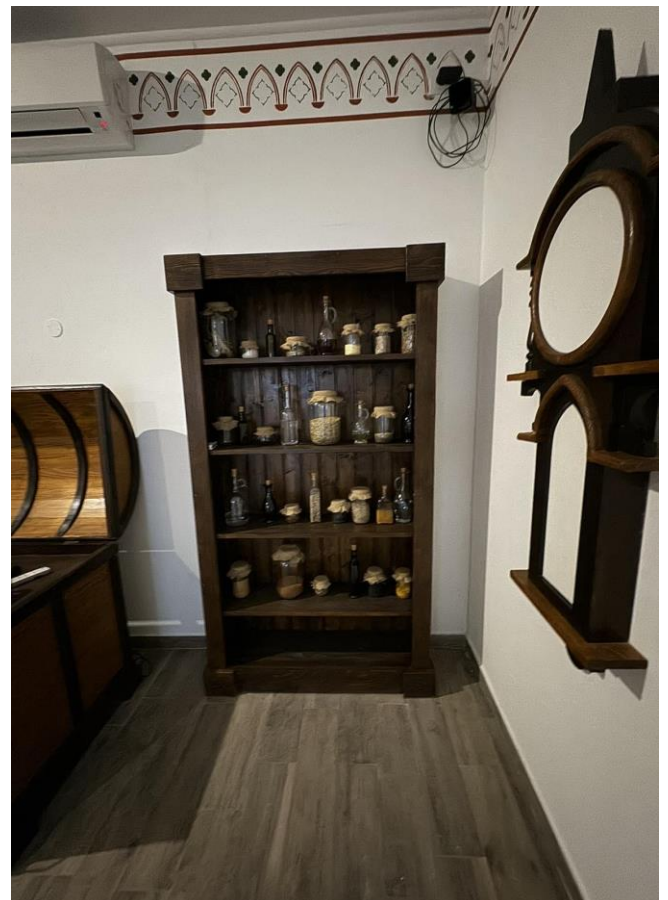
Izvor: Monica Ban Nikolić, privatna fotografija

Slika 6. Natpis na ulazu u centar za posjetitelje

Izvor: Monica Ban Nikolić, privatna fotografija

Slika 7. a i b Unutrašnjost centra za posjetitelje

Izvor: Monica Ban Nikolić, privatne fotografije

4. KULTURNA BAŠTINA SVETVINČENTA

Mjesto Svetvinčenat, Savičenta, San Vincenti, tri naziva istog mjesta, kojima je polazište u imenu zaštitnika, hispanskog mučenika sv. Vincencija i istoimenoj opatiji oko koje se razvio gradić, malo je srednjovjekovno naselje smješteno u središnjoj Istri, poznato po svojoj bogatoj povijesti, kulturnoj baštini i očaravajućem ambijentu. Nalazi se na cesti Vodnjan – Žminj. To mjesto posebno se ističe svojom očuvanom renesansnom arhitekturom, ali i pričama o vještici Mare Radolovich, koje su se duboko ukorijenile u lokalnoj tradiciji. Stanovnik tog mjesta naziva se Savičentinac ili Savičentin, a stanovnica Savičentinka, dok je u pridjevu savičenski i savičentinski.

Područje je bilo naseljeno od prapovijesti te u rimsko doba. Početak Savičente veže se za samostan benediktinaca iz Ravene. Grb Općine Svetvinčenat jest suvremeni francuski štit (pravokutni sa zašiljenim dnom) plave boje u kojem je povijesni grb Savičente – obrambena kula kaštela Grimani bijele (srebrne) boje, s iskošenim stranicama prizemlja sačinjenog od sedam redova kamenog zida i s baroknim portalom u sredini. Iznad vijenca prizemlja u pravokutnom dijelu kule simetrično je postavljena barokna bifora i četiri kvadratna prozora iznad nje, a kula u gornjem dijelu završava vijencem i obrambenim kruništem od sedam zubi. Općinska zastava plave je boje s povijesnim grbom u sredini obrubljenim bijelom bojom.

Općina je osnovana konstituiranjem Vijeća Općine Svetvinčenat 14. svibnja 1993. godine, a na temelju Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN br. 90/92).

4.1. Srednjovjekovni festival

Srednjovjekovni festival u Svetvinčentu, koji se često naziva i Savičenta, jedan je od najpoznatijih kulturnih događanja u Istri. Oživljava bogatu srednjovjekovnu baštinu tog malog, slikovitog gradića. Festival je prvi put održan 2011. godine, a 2024. godine obilježava 13 godina postojanja i 11 godina održavanja, s obzirom na stanku zbog pandemije bolesti COVID-19.

Ono što posebno oduševljava jest činjenica da je festival od svojih početaka privukao brojne posjetitelje, potvrđujući veliki potencijal, zahvaljujući svojoj

jedinstvenosti na području Istre, međunarodnom karakteru i, naravno, veličanstvenom kaštelu Morosini-Grimani s renesansnim trgom. Iznimno kvalitetan program i gostujuće grupe iz Italije, Austrije, Mađarske, Slovačke i Hrvatske dodatno doprinose posebnoj atmosferi festivala.

Festival se održava svake godine prvog vikenda u kolovozu i traje tri dana, a uključena je cijela lokalna zajednica – od djelatnika Turističke zajednice i Općine Svetvinčenat, do volontera i lokalnih udruga. Program je raznolik i podijeljen tematski na Obiteljski dan, Dan viteštva i Dan legendi. Posebno je zanimljivo koliko pažnje se posvećuje obiteljima s djecom – djeca mogu sudjelovati u dječjoj bici, radionicama i drugim aktivnostima koje su osmišljene upravo za njih.

Festival ima ogroman značaj ne samo za lokalnu zajednicu već i za promociju Svetvinčenta. Svojim programom i atmosferom prenosi povijesne i kulturne vrijednosti posjetiteljima, čuvajući bogato naslijeđe mjesta. To je zaista događaj koji privlači turiste i lokalne obitelji te pomaže u stvaranju imidža Svetvinčenta kao važnog kulturnog i povijesnog središta, ne samo u Istri, već i šire.

Na kraju, autorica rada smatra da je manifestacija postala neizostavan dio ljeta u Istri i prilika za cijelu obitelj da kroz zabavu, igru i povijest doživi nešto zaista posebno.

Slika 8. Srednjovjekovni festival

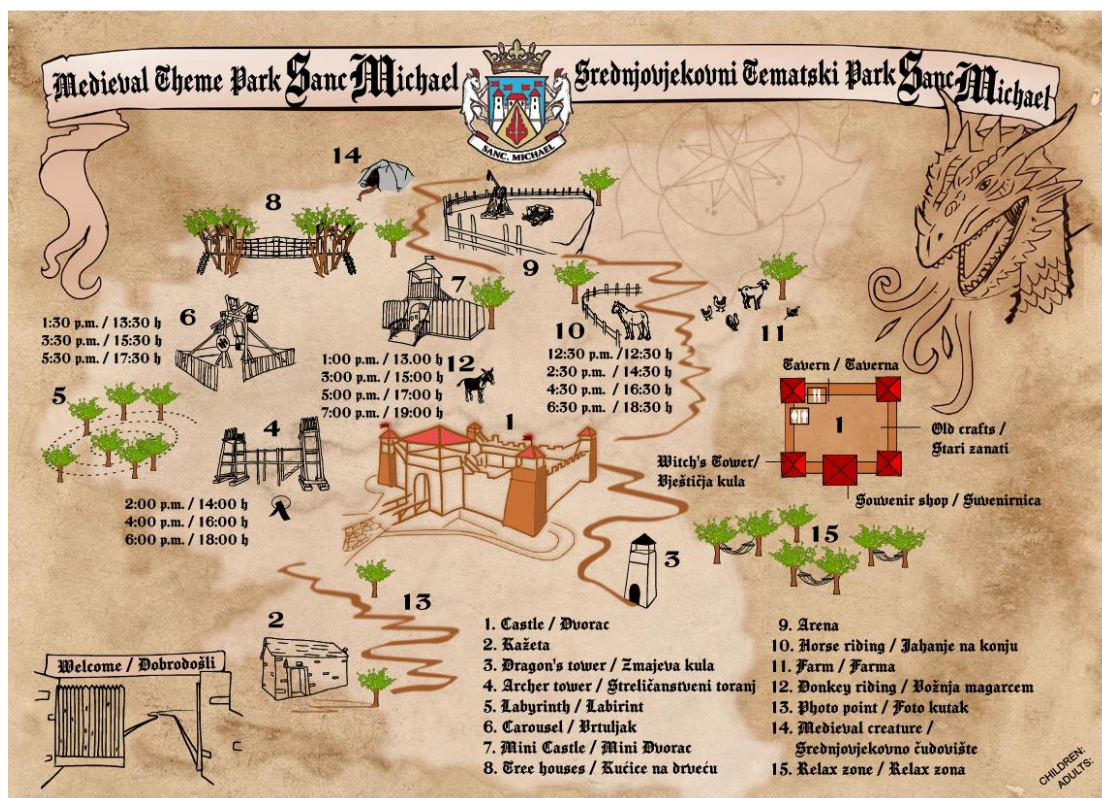
Izvor: [Srednjovjekovni festival - TZ Općine Svetvinčenat \(tz-svetvincenat.hr\)](http://tz-svetvincenat.hr)

4.2. Tematski park Sanc. Michael

Tematski park Sanc. Michael smješten je u blizini Svetvinčenta, a poznat je po tome što posjetiteljima nudi jedinstveno iskustvo povratka u srednji vijek. Park je kreiran s ciljem prikazivanja svakodnevnog života u srednjovjekovnom selu, pružajući autentičan uvid u to razdoblje kroz razne aktivnosti, predstave i edukativne sadržaje.

Tematski park dobio je ime po čuvaru ratnika sv. Mihovilu. Inspiriran njegovom pričom i motivacijom da se ona nikada ne zaboravi, rodio se simbol kraljevstva koji predstavlja mačeve, vatru i istarske koze. Od samih početaka, srednjovjekovno kraljevstvo svake godine donosi razne novitete i atrakcije. Trenutno nude više od 15 srednjovjekovnih igara na prostranim 26 000 četvornih metara prekrasne prirode. Interaktivnost parka čini ga posebnim. Posjetitelji mogu sudjelovati u raznim srednjovjekovnim radionicama poput izrade oružja, streličarstva, kovanja ili pletenja košara. Također, tu su i viteški turniri na kojima kostimirani vitezovi prikazuju borbe na konjima, što je posebno atraktivno za djecu i obitelji.

Slika 9. Karta Tematskog parka Sanc. Michael

Izvor: [66144afcecff061afdd38867_Sanc.Michael-ThemeParkMap.pdf \(website-files.com\)](https://www.sancmichael.hr/files/SancMichael-ThemeParkMap.pdf) (preuzeto

19. 7. 2024.)

Slika 10. Tematski park Sanc. Michael

Izvor: [O nama | Sanc. Michael Tematski Park \(medieval-istria.com\)](https://www.medieval-istria.com) (preuzeto 19. 7. 2024.)

4.3. Kaštel Morosini-Grimani

Kaštel Morosini-Grimani, smješten na sjevernoj strani Place u Svetvinčentu, jedan je od najsačuvanijih objekata na poluotoku i simbol tog slikovitog mjesta. Izgrađen početkom 13. stoljeća, kaštel je kroz povijest doživio brojne obnove i promjene vlasnika, uključujući obitelji Castropola i Grimani. Godine 1589. dobiva svoj današnji oblik zahvaljujući obnovi koju je provodio Marino Grimani prema nacrtima venecijanskih arhitekata.

Danas se ističe svojim venecijanskim arhitektonskim stilom, tri kule koje kontroliraju ulaze u grad te širokim dvorištem koje sadrži prostorije za upravitelja, skladište i oružarnicu. Iznad ulaza nalazi se grb kaštela, koji je danas grb Svetvinčenta. Nakon posljednje obnove 2020. godine, kaštel je postao još atraktivnija kulturno-turistička destinacija koja posjetiteljima pruža uvid u bogatu povijest i arhitekturu Istre.

Slika 11. Kaštel Morosini-Grimani

Izvor: [Foto galerija – Općina Svetvinčenat \(svetvincenat.hr\)](https://www.svetvincenat.hr) (preuzeto 19. 7. 2024.)

4.4. Crkva sv. Vincenta

Crkva sv. Vincenta u Svetvinčentu, nekadašnja opatijska i župna crkva, potječe iz 12. stoljeća i predstavlja značajan primjer romaničke arhitekture. Jednobrodna je s tri apside i u svojoj unutrašnjosti sadrži tri sloja zidnih fresaka, uključujući najopsežniji istarski ciklus s kraja 13. stoljeća, rad majstora Ognobenusa Trevisanusa, koji je bio pod bizantskim utjecajem. Najmlađi sloj, datiran na prijelaz iz 14. u 15. stoljeće, uključuje obnovljene slike apostola i fragmentarnu oltarnu sliku. Freske prikazuju biblijske scene, kalendar s ilustracijama radova po mjesecima te događaje iz života svetaca, posebno sv. Vincenta, zaštitnika vinogradara i vinara, čime crkva dodatno naglašava svoj značaj za lokalnu zajednicu. Svojom bogatom poviješću i kulturnim naslijeđem, crkva sv. Vincenta ostaje važna točka okupljanja i duhovnosti za stanovnike i posjetitelje.

Slika 12. Crkva sv. Vincenta

Izvor: [PPMI: Katalog predmeta](#) (preuzeto 19. 7. 2024.)

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu istražena je važnost usmene književnosti kao temeljne komponente očuvanja kulturnih vrijednosti i identiteta zajednice. Kroz analizu legende o vještici Mare Radolovich vidjeli smo kako usmena predaja ne samo da prenosi znanje i vjerovanja već stvara trajnu vezu između prošlih i budućih generacija. Ta legenda predstavlja simbol lokalne povijesti, tradicije i kulture Svetvinčenta, obogaćujući njegovo kulturno nasljeđe.

Također, kroz razmatranje kulturnih znamenitosti, poput Srednjovjekovnog festivala i kaštela Morosini-Grimani, Tematskog parka Sanc. Michael, uvidjeli smo kako te tradicije doprinose zajedničkom iskustvu i osjećaju pripadnosti unutar zajednice. Očuvanje usmene književnosti i lokalnih legendi, poput one o vještici Mare, presudno je za razumijevanje identiteta zajednice.

Na kraju važno je naglasiti da očuvanje tih vrijednosti nije samo zadatak lokalne zajednice već i svakog pojedinca koji želi osigurati da bogata baština i priče o našoj prošlosti ostanu žive za buduće generacije. Samo zajedničkim trudom možemo očuvati i prenositi kulturne vrijednosti, čime obogaćujemo ne samo našu sadašnjost već i budućnost.

6. LITERATURA

KNJIGE

1. BOŠKOVIĆ-STULLI, M. (1997.) Priče i pričanje. Stoljeća usmene hrvatske proze. Zagreb: Matica hrvatska.
2. JURDANA V., SLAVUJAC, V. (2016.) Usmena zavičajna baština između dječjeg vrtića i muzeja: Usmena legenda Vila Markačeva. U: Tatković, N., Radetić-Paić, M. i Blažević, I. Kompetencijski pristup kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
3. JURDANA, V. (2015.) IGRI. Mala zavičajna čitanka. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
4. BOTICA, S. (2013.) Povijest hrvatske usmene književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
5. CRNKOVIĆ, M. (1986.) Dječja književnost. Zagreb: Školska knjiga.
6. CRNKOVIĆ, M., TEŽAK, D. (2000.) Povijest hrvatske dječje književnosti; od početka do 1955. godine. Zagreb: Znanje d.d.
7. DRAGIĆ, M. (2008.) Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
8. HONKO, L. (2010.) Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost. Folkloristička čitanka. Ur. Hameršak, Marijana i Marjanić, Suzana. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – AGM: 349–375.
9. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
10. Zipes, J. (1999). When Dreams Came True: Classical Fairy Tales and Their Tradition. New York: Routledge.
11. Tannen, D. (1989). Talking Voices: Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse. Cambridge: Cambridge University Press.

STRUČNI ČLANCI:

1. CIFRIĆ, I. (2014.) Očuvanje baštine u kontekstu Europske Unije. Adrias. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu. 20: 9–19.

INTERNET STRANICE

1. <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/953/svetvincenat-savicenta>
2. <https://svetvincenat.hr/povijest-svetvincenta/>
3. <https://hr.medieval-istria.com/about-us>
4. <https://tz-svetvincenat.hr/kastel-morosini-grimani/>
5. <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarske-freske/1185>
6. <https://svetvincenat.hr/kulturna-bastina/>
7. <https://svetvincenat.hr/wp-content/uploads/2022/02/PROVEDBENI-PROGRAM-2021.-2025..pdf>
8. <https://svetvincenat.hr/wp-content/uploads/2014/07/STRATE%C5%A0KI-RAZVOJNI-PROGRAM-OP%C4%86INE-SVETVIN%C4%8CENAT-2014-2020.pdf>
9. <https://tz-svetvincenat.hr/event/srednjovjekovni-festival/>
10. <https://hrcak.srce.hr/file/450023>

POPIS SLIKA

Slika 1. Sugrađani osuđuju vješticu Maru	19
Slika 2. Vještica Mare na lomači.....	20
Slika 3. Portret Mare Radolovich (Vještica Mare)	20
Slika 4. Virtualni prikaz vještice Mare	22
Slika 5. Fotografija centra za posjetitelje „Kuća Vještice Mare“	22
Slika 6. Natpis na ulazu u centar za posjetitelje.....	23
Slika 7. a i b Unutrašnjost centra za posjetitelje.....	23
Slika 8. Srednjovjekovni festival	25
Slika 9. Karta Tematskog parka Sanc. Michael	26
Slika 10. Tematski park Sanc. Michael.....	27
Slika 11. Kaštel Morosini-Grimani	28
Slika 12. Crkva sv. Vincenta.....	29

PRILOZI

Prilog 1. Dokument koji potvrđuje kaznenu presudu i tko je bila vještica Mare (izvor na talijansko-latinskom jeziku)

VSV busta 10
Fascicolo 7, Sentenze Capitali (1629-1766)

Sentenza criminale
contro
Mare Radolovich da Zara
Condannata alla morte per Strega,
e
Poscia abbrucciato il di Lei Cadavere
1632

Nel Nome de Dio. Amen.

Noi Francesco Mladineo per l'illustrissimo Signor Marin Grimani Signore, et Assoluto Padrone di questo Castello di S. Vincenti, e suo Territorio, Capitano del medesimo sedendo pro Tribunal in questo Loco, dove per Noi, et Precessori Nostri simil sentenze son solite promulgarsi, venendo al espedizione dell' infrascritta, per gli eccessi da lei commessi, così dicendo, sentenziamo, e condaniamo.

Mare Radolovich q. Ivan da Zara.

Contra la quale per Noi, et officio Nostro al Criminal Processo fù, et è, a condoglianza de **G. Battista Pinco Cittadino di questo Loco di 23. settembre prossimo passato**, per quello che essendo **Donna di pessima condizione, vagabonda, e Strega, solita a mangiar le creature, usando arte diabolica** in pregiud/o, et danno dell'Anima sua et offessa del suo Prossimo, sia stata così ardita, et temeraria, **mentre che una figliuola del detto G. Battista s'attrovava ammalata, fingendo voler rimediare et risanarla nel male che aveva delli Dragonzelli¹, sia andata alla Cura, et con un bacio dattoli sotto il Barbaccio li succhiò il sangue dal core, che non tutto usasse dappoi le sue diaboliche operazioni per risanarla, essa Puttina passò ad altra vita**, oltre che tenendo pratica, et comercio de altre Strighe, avendo promesso l'amicizia sua al diavolo, et dedicatasi per sua, li abbia promesso et patuito seco darli tre creature, continuando in questa pessima, et diabolica arte per spazio di ani doi, et volendo eseguire, et mantener quanto aveva promesso al Diavolo, abbia mangiato tre altre creature, da lei Confessate col bacciarle, chi nella faccia, et chi nelle mani procurando con altre Strighe, che per ora si _____, andar nelle Strade Crosere in tempo di notte col spirito, or in forma di Uccelli, ed or in forma di mosche, usando operazioni insegnateli dal Diavolo per tal effetto, per attendere qualche creatura, che passasse per nuocerli, et _____ delle cose predette nel Processo formato più diffusamente consta. Come essendo le cose predette, et cadauna di esse scientemente, dolorosamente, con grande scandalo et pernicioso esempio a grave danno, et pregiudizio dell' Anima sua, offendendo, et nocendo creature innocentissime, co quelli mali modi, qualita, et pessime condizioni, che in detto Processo si legge. Onde d'Ord. Nostro la notte istessa di 23. settembre sii resenta, et avanti alcuni costiti/i de plano, et in Tormentis, che dappoi confirmati, et ratificati, ha confesato, le cose premesse, con il modo tenuto, così nel prometer l'anima sua al Diavolo, come della pratica, et _____ avuto con altre Strighe, et l'operazioni, et iniquità commesse nel privar di vita tante innocentissime Creature et _____ intimati le difese, conscia

¹ Bolest koja se manifestirala nemogućnošću gutanja. Ispod brade bi se pojavila kao neka loptica (veličine lješnjaka). Možda je to zapravo upala krajnika.

delle sue cose, et misfatti tanto atroci, et temerari, pregiudiciali così al Anima sua, come al suo Prossimo, non s'è curata farle retaccio non vada vanogliosa di non esser stata punita di tutte scelleratezze, et che la pena serva a lei per castigo, et ad altre per esempio, di non commetter così triste, pessime et detestande operazioni, che Mare Radolovich anzedetta per il giorno di dimani fuori della porta del Prado a ora solita per il ministro della Giustizia sopra un paro d'eminenti Forche sia appiccata per la gola, sicche muora, et il suo Cadavere sia abbruggiato sino che si converta in ceneri, per eccessi gravissimi, da essa commesi come in Processo, e nelle spese

1632. Die mercerii 29. Xmbris

Sentenza criminale
contro
Mare Radolovich da Zara
Condannata alla morte per Strega,
e
Poscia abbruciato il di Lei Cadavere
1632

29.11.1632.

Nel Nome de Dio. Amen.

Noi Francesco Mladineo per l'illustrissimo Signor Marin Grimani Signore, et Assoluto Padrone di questo Castello di S. Vincenti, e suo Territorio, Capitano del medesimo sedendo pro Tribunal in questo Loco, dove per Noi, et Precessori Nostri simil sentenze son solite promulgarsi, venendo al espedizione dell' infrascritta, per gli eccessi da lei commessi, cosi dicendo, sentenziamo, e condaniamo.

Mare Radolovich q. Ivan da Zara.

Contra la quale per Noi, et officio Nostro al Criminal Processo fù, et è, a condoglianza de G. Battista Pinco Cittadino di questo Loco di 23. settembre prossimo passato, per quello che essendo Donna di pessima condizione, vagabonda, e Strega sia stata cosi ardita, et temeraria, mentre che una figliuola del detto G. Battista s'attrovava ammalata, fingendo voler rimediare et risanarla nel male che aveva delli Dragonzelli², sia andata alla Cura, et con un bacio dattoli li succhiò il sangue dal core, che non tutto usasse dappoi le sue diaboliche operazioni per risanarla, essa Puttina passò ad altra vita

... che Mare Radolovich per il giorno di dimani, fuori della porta del Prado a ora solita per il ministro della Giustizia sopra un paro d'eminenti Forche sia appiccata per la gola, sicche muora, et il suo Cadavere sia abbruggiato sino che si converta in ceneri, per eccessi gravissimi, da essa commesi.

² Bolest koja onemogućuje gutanje.

SAŽETAK

U ovom završnom radu istražit će se legenda o vještici Mare Radolovich i njezinoj ulozi u očuvanju kulturne baštine Svetvinčenta, malog povijesnog gradića u Istri. Vještica Mare, kao središnji lik lokalne predaje, predstavlja simbol lokalnog identiteta, a kroz njezinu priču istražuje se povezanost legende i usmene književnosti s očuvanjem zavičajne tradicije. U radu se analiziraju različiti aspekti usmene književnosti, uključujući razliku između legende i predaje te njihova važnost u prenošenju kulturnih vrijednosti na nove generacije.

Osim legende o vještici Mare, rad obuhvaća i ključne kulturne znamenitosti Svetvinčenta poput centra za posjetitelje „Kuća vještice Mare“, kaštela Morosini-Grimani, Tematskog parka Sanc. Michael, Srednjovjekovnog festivala i crkve sv. Vincenta te istražuje njihovu ulogu u očuvanju lokalne baštine. Kroz analizu tih elemenata, rad nastoji osvijetliti važnost lokalnih legendi i kulturnih manifestacija u jačanju osjećaja pripadnosti zajednici i očuvanju tradicije. Zaključuje se kako očuvanje usmene književnosti i kulturnih vrijednosti predstavlja ključan čimbenik u očuvanju identiteta zajednice i prijenosu bogatog nasljeđa na buduće generacije.

Ključne riječi: *vještica Mare, kulturna baština, legenda, predaja.*

SUMMARY

This thesis will explore the legend of the witch Mare Radolovich and her role in preserving the cultural heritage of Svetvinčenat, a small historic town in Istria. Witch Mare, as the central figure of local folklore, represents a symbol of local identity. Through her story, the connection between legend and oral literature with the preservation of regional traditions is examined. The thesis analyzes various aspects of oral literature, including the distinction between legend and folklore, and their importance in transmitting cultural values to new generations.

In addition to the legend of the witch Mare, the thesis covers key cultural landmarks of Svetvinčenat, such as the visitor center "The House of the Witch Mare," the Morosini-Grimani castle, the Theme Park Sanc. Michael, the Medieval Festival, and the church of St. Vincent. The thesis also explores their role in preserving local heritage. Through analyzing these elements, the thesis aims to highlight the importance of local legends and cultural events in strengthening the community's sense of belonging and preserving traditions. It concludes that preserving oral literature and cultural values is a crucial factor in maintaining the community's identity and passing on its rich heritage to future generations.

Keywords: Witch Mare, cultural heritage, legend, folklore.